

צאצא לא חוקי

מהו המתכון שממנו נרקח רב המכר "דיוקן הונגרי"? מרכיב אחד, למשל, הוא הפוטנציאל הטלנובלי של ההיסטוריה היהודית

אריק גלסנר

אורלי קראוס־ויינר, דיוקן הונגרי, כנרת/זמורה ביתן, 366 עמ'

כששלום עליכם פירסם ב־1888 את מאמר הביקורת המכונן והמפורסם בשעתו "משפט שמ"ר", נגד הרומן הסנסציוני האידי ("שמ"ר" על שם מחבר הדיומן הדומנטי הוול: נחום מאיר שייקביטש) – מאמר שבישר את הפיכתה של היידיש לשפה שבה נכתבת ספרות מודרנית בעלת ערך – ספק אם חזה כסיוטיו שאותן תופעות שהוא מתאר בפירוט במאמרו יצוצו שוב מאה ועשרים שנה לאחר מכן, במדינת היהודים ובעברית.

"דיוקן הונגרי" של אורלי קראוס־ויינר, שכבר צועד שבועות ארוכים ברשימת רבי המכר, הוא דוגמה מובהקת למה ששלום עליכם כינה בסרקוזם "הרומנים המעניינים לעילא". עלילתו, למי שהחמיץ את הפרטומות של אלכס אנסקי ברדיו, סובבת סביב דריה שוורץ, דיילת בת 30, שמנסה למצוא מימון לניתוח יקר לאחותה החולה. חיפושיה הופכים למסע שורשים שבו היא מתחקה אחר קורות סבה וסבתה בהונגריה, שמתברר שחיים היו מלאי דרמות. הסב, שהיה "הגבר היפה ביותר (... אולי גם בהונגריה כולה" (עמ' 36) אהב אהבה עזה את הסבתא, שהייתה "הנערה הכי יפה" (שם), אך האהבה הזאת לוותה בבגידה מסמרת שיער. ככלל, כל האהבות בספר – כל אחת גדולה ומרגשת מקודמתה ("האישה היחידה שאהבתי בחיי", מצהיר בדרמטיות אחד הגיבורים, הצהדה לא בלתי אופיינית ברומן) – מסתיימת בבגידות, מה שבהחלט מעורר מחשבות נוגת על החיים. רוב הבגידות מתנהלות, אגב, בתבנית "המשולש הרומנטי". כך, למשל, שניים מאחיו של הסב, שנדרו בקיסק בחיבי אידופה והשתתפו במלחמת האזרחים

בספרד, התאהבו – אבוי! שניהם כאחד! – בנוירה יפהפייה בשם אנחליקה. הצלחתי לספור לפחות שבעה משולשים רומנטיים שכאלה בספר, כולל בחיי אביה של דריה ובחיה שלה, והה, איך לומר, קצת מעל שיעור תפוצת המודל הפסיכולוגי הזה באוכלוסייה.

"דיוקן הונגרי" הוא נציג מובהק של השיטפון שמטביע בשנים האחרונות את הספרות הישראלית. רומנים שנמכרים בעשרות אלפי עותקים מערבים באופן מרתיע כתיבה מלודרמטית וטלנובלית מובהקת בצאצא לא חוקי של ז'אנר "הרומן ההיסטורי" (שאינו אלא עבודת "שורשים" תיכוניסטית שעברה סגנון וייפוי "ספרותיים"). על הלחיים השמנוניות האלה מוסיפים סומק על ידי הכנסת מוטיבים מספרות ה"צ'יקליט" (הרפתקאות הרווקה בעיר הגדולה), ולתוך העיסה הדשנה יוצקים התפעלות בורגנית וקישטית מכוחה של ה"אמנות" (כאן, מצידוי של אחי הסב) או, לפחות, מערכה הכספי ("מיליונים מתגוללים אצל שמ"ר כאשפה", לעג שלום עליכם).

בניגוד לספרים אחרים מהשנים האחרונות שפנו אל העבר, הפנייה של קראוס־ויינר להיסטוריה מקורה לא בצורך עמוק לבחון את משבר המציאות הישראלית העכשווית, אלא ברצון פשוט ושטחי להעניק לכתובה הרדודה נופך של "מכובדות". ויש כאן גם תופעה מעניינת יותר. ה"סופרים" שכותבים בו־אנר הזה זיהו את הפוטנציאל הטלנובלי של ההיסטוריה היהודית במאה העשרים. סוציאליזם ולאומיות, שואה,

מלחמה ותקומה – כל התהפוכות ההיסטוריות הללו מגרות את חושיו של המלודרמטיסט. אם בשלוש שנים קם העם היהודי מן האפר והקים מדינה, או דריה שוורץ יכולה בכמה שעות לקום ממיטת חוליה של אחותה ולמצוא אוצר גדול, משרתת יכולה להתגלות כנכרתו של אדם עשיר וכולי וכולי.

כל ניסיון לנתח את הסיבות ל"התקבלות" של הרומן הזה ודומיו נרמה כמיותר לאור שטיפת המוח והמניפולציה הפרסומית־שיווקית שליוו את הספר. ולמען ההגיונות: "דיוקן הונגרי" אינו האקומפּלר הגרוע ביותר שהודמן לי להיתקל בו ב"ז'אנר". קראוס־ויינר עשתה לפחות שיעורי בית בהיסטוריה, ופרט לטעות גסה אחת (אביה שהוסתר "כבית המחסה על שם ראול ולנברג"; ראול ולנברג הציל יהודים, ולא קרא לבית המחסה "על שמו") – לא נתקלתי בפרכות היסטוריות. אבל הכתיבה, הכתיבה. בצד הסנסציוניות השלטת, הרומנטיקה הזולה, הכל כאן על פני השטח, "לפנים" כפי שאומרים בימינו. והכל בביטויים שחוקים כל כך ("כמו אריות בסוגר"; "עייירת קיט ציורית"; "שוים כקליפת השום"; "מאוהבת עד מעל לראש"; "קשור בכל נימי נפשו"; "טעמו אלוהי").

זו התוצאה של מערכת ספרותית שבה, אם לחזור לביקורתו השוצפת של שלום עליכם, "כל הקוראים נעשו סופרים; כל הנערים, כל ההולכי־בטל – 'רומאניסטים'". את שמ"ר איש לא זוכר היום. ואת קראוס־ויינר, האם יזכרו?

עיצוב עטיפה: אורלי וינר

arikglasner@hotmail.com